

პერიოდულად აბარებს ანგარიშს თავისი საქმიანობის შესახებ და მისი ძირითადი ფუნქცია შიდა აუდიტისა და ბანკის გარე აუდიტორების ფუნქციონირების ხელშეწყობაა.

24.2. კომერციული ბანკის შიდა აუდიტი

როგორც წინა პარაგრაფში აღინიშნა, კომერციულ ბანკებში არსებული თანამედროვე შიდა აუდიტის თეორიულ საფუძველს წარმოადგენს ბაზელის კომიტეტის მიერ გამოქვეყნებული ორი დოკუმენტი: „შიდა აუდიტი საკრედიტო ორგანიზაციებში და მარეგულირებელი ორგანოების ურთიერთობა შიდა და გარე აუდიტორებთან“ და „შიდა აუდიტი ბანკებში და მარეგულირებელი ორგანოების ურთიერთობა აუდიტორებთან“. ასევე აღინიშნა, რომ შიდა კონტროლის სისტემის შემადგენელი ნაწილია აუდიტის კომიტეტი, რომლის ერთ-ერთი ძირითადი ფუნქციაა შიდა აუდიტის ფუნქციონირების ხელშეწყობა. თავის მხრივ, კომერციული ბანკის შიდა აუდიტი წარმოადგენს შიდა კონტროლის სისტემის უმნიშვნელოვანეს ელემენტს. **შიდა აუდიტი** – ესაა კომერციულ ბანკში არსებული შიდა კონტროლის სისტემის დამოუკიდებელი შეფასება. შიდა აუდიტი კომერციულ ბანკში განსაკუთრებულ ყურადღება იჩენს ისეთი ინფორმაციული სისტემების ანალიზისადმი, როგორებიცაა ბუღალტრული აღრიცხვისა და მასთან დაკავშირებული კონტროლის მექანიზმები, ასევე ფინანსური და ოპერატიული ინფორმაცია, ოპერაციების ეფექტიანობა.

საქართველოს საბანკო სისტემაში შიდა აუდიტის ფუნქციების მატარებელი სარევიზიო კომისიების შექმნა 1995 წლიდან გახდა სავალდებულო, ხოლო დღევანდელი სახით არსებული შიდა აუდიტის სამსახურების შექმნა დაიწყო დებულებით „კომერციულ ბანკებში შიდააუდიტორული საქმიანობისადმი მოთხოვნების შესახებ“ და „შიდა აუდიტის სტანდარტებით კომერციული ბანკებისათვის“ [28]. დებულებით განსაზღვრული სამსახურის ფუნქციების, პოლიტიკის, სტანდარტებისა და პროცედურების ჩამოყალიბება და შესრულება სავალდებულო გახდა ყველა კომერციული ბანკისათვის.

საერთაშორისო პრაქტიკის მსგავსად, საქართველოს საბანკო სისტემაში შიდააუდიტორული საქმიანობის განვითარებისა და სრულყოფის მიზნით თითოეული კომერციული ბანკი ვალდებულია ჩამოაყალიბოს შიდა აუდიტის სამსახური, უზრუნველყოს და დაიცვას მისი დამოუკიდებელი საქმიანობა. სათანადო წესით შექმნილი შიდააუდიტორული სამსახურის ძირითადი ამოცანა და მიზანი უნდა იყოს ბანკის საფინანსო, სამეურნეო და ადმინისტრაციული საქმიანობის შეფასება და მოქმედ ნორმატიულ აქტებთან მათი შესაბამისობის დადგენა.

ქართული რეგულაციით, კომერციულ ბანკში შექმნილი აუდიტის სამსახური დაკისრებული მოვალეობის შესრულებისათვის ანგარიშვალდებულია ბანკის აუდიტის კომიტეტის წინაშე, რომელიც იქმნება სამეთვალყურეო საბჭოსთან. შიდა აუდიტის სამსახური მუშაობისას ხელმძღვანელობს სათანადო

28 დამტკიცებულია საქართველოს ეროვნული ბანკის პრეზიდენტის 2001 წლის 28 დეკემბრის №318 ბრძანებით.

ნესით დამტკიცებული დებულებით, რომელშიც ჩამოყალიბებული და განსაზღვრული უნდა იყოს:

- სამსახურის ორგანიზაციული სტრუქტურა;
- სამსახურის ფუნქციები და უფლება-მოვალეობები;
- სამსახურის საქმიანობის სფერო და მასშტაბები;
- სამსახურის ანგარიშვალდებულება ბანკის აუდიტის კომიტეტის, სამეთვალყურეო საბჭოსა და დირექტორატის წინაშე, აგრეთვე ამ უკანასკნელთა ვალდებულებები სამსახურის მიმართ;
- სამსახურსა და ბანკის სხვა სტრუქტურულ ერთეულებს შორის ანგარიშვალდებულებრივი ურთიერთობები;
- სამსახურისა და მისი თანამშრომლების უფლება-მოვალეობანი;
- შიდა აუდიტის დაგეგმვისა და ჩატარების პროცედურები, აგრეთვე აუდიტორული შემოწმებების, გამოკვლევების, დასკვნებისა და ანგარიშების მომზადებისა და წარდგენის პროცედურები;
- შიდააუდიტორულ საქმიანობაში შეფასების კრიტერიუმები და მეთოდები.

შიდა აუდიტის სამსახურის მიერ მომზადებულმა დასკვნებმა დახმარება უნდა გაუწიოს სამეთვალყურეო საბჭოსა და დირექტორატს ბანკის საქმიანობაში არსებული რისკის დონის დადგენაში, პრობლემებისა და ხარვეზების იდენტიფიცირებასა და აღმოფხვრაში, ნაკისრი ვალდებულებების ეფექტიანად განხორციელებაში. ამდენად, კომერციულ ბანკში შიდა აუდიტის სამსახურის შექმნისას სასიცოცხლო მნიშვნელობა ენიჭება არა ფორმალური, არამედ პირიქით, ფუნდამენტური პრინციპების დაცვას, რომელთაც, თავის მხრივ დაეფუძნება ბანკის ფუნქციონირება. ეს პრინციპებია:

- 1) დამოუკიდებლობა;
- 2) კომპეტენტურობა;
- 3) შიდა აუდიტის პროგრამისა და მასშტაბის ადეკვატურობა;
- 4) რესურსებით უზრუნველყოფა.

ეს პრინციპები იმდენად მნიშვნელოვანია, რომ აუცილებელია მათი ცალ-ცალკე განხილვა:

1) დამოუკიდებლობა

შიდა აუდიტის სამსახურის საქმიანობის დამოუკიდებლობას კომერციულ ბანკში უნდა განაპირობებდეს ბანკის სამეთვალყურეო საბჭოსა და დირექტორატის მხრიდან ჩაურევლობა, სტრუქტურული დამოუკიდებლობა, დამოუკიდებელი საკადრო პოლიტიკა და შრომის ანაზღაურების სისტემა. შიდააუდიტორულ საქმიანობაში სტრუქტურული დამოუკიდებლობის უზრუნველყოფის მიზნით სამსახური ანგარიშვალდებულებული უნდა იყოს ბანკის აუდიტის კომიტეტის წინაშე. ამ დამოუკიდებლობის ერთ-ერთი ნიშანია ის, რომ ქართული რეგულაციით, აუდიტის კომიტეტი, როგორც უკვე აღინიშნა, ბანკისგან დამოუკიდებელი წევრებისაგან შედგება.

2) კომპეტენტურობა

კომპეტენტურობა შიდა აუდიტის სამსახურის ყველა თანამშრომლისადმი წაყენებული უმნიშვნელოვანესი მოთხოვნაა, რაც ქართული რეგულაციით აშკარად გამოიხატება მათ მიმართ წაყენებული კვალიფიკაციის მოთხოვნებით სამსახურში მიღებისას:

- შიდა აუდიტის სამსახურის უფროსს უნდა ჰქონდეს:
 - საუნივერსიტეტო განათლება ბულალტერიაში, საბანკო საქმეში ან ეკონომიკაში;
 - ბანკში მუშაობის 5 წლის გამოცდილება, მათ შორის, 2 წელი მაღალი რანგის თანამდებობაზე (სტრუქტურული ერთეულის უფროსი ან მოადგილე);
 - საქმისადმი დამოუკიდებელი მიდგომა;
 - საბანკო ოპერაციების ყველა მნიშვნელოვანი ასპექტის ცოდნა.
 - სამსახურის უფროსის მოადგილეს უნდა ჰქონდეს:
 - საუნივერსიტეტო განათლება ბულალტერიაში, საბანკო საქმეში ან ეკონომიკაში;
 - ბანკში მუშაობის 3 წლის გამოცდილება, მათ შორის, 1 წელი მაღალი რანგის თანამდებობაზე (სტრუქტურული ერთეულის უფროსი ან მოადგილე);
 - საქმისადმი დამოუკიდებელი მიდგომა;
 - საბანკო ოპერაციების ყველა მნიშვნელოვანი ასპექტის ცოდნა.
 - უფროს შიდა აუდიტორს უნდა ჰქონდეს:
 - საუნივერსიტეტო განათლება ბულალტერიაში, საბანკო საქმეში ან ეკონომიკაში;
 - ბანკის სხვადასხვა სტრუქტურაში (საფინანსო-ეკონომიკური ანალიზისა და დაგეგმვის, საკრედიტო-საინვესტიციო, ფასიანი ქაღალდების, ჩეკების, ბარათებისა და საბირჟო ოპერაციების, საბულალტრო და სხვ.) მუშაობის სულ ცოტა 2 წლის გამოცდილება;
 - საქმისადმი დამოუკიდებელი მიდგომა;
 - საბანკო ოპერაციების ყველა მნიშვნელოვანი ასპექტის ცოდნა.
- როგორც ვხედავთ, აუდიტის სამსახურის ნებისმიერი თანამდებობის საკვალიფიკაციო მოთხოვნებში ხაზგასმულია საბანკო განათლება ბულალტერიაში, საბანკო საქმეში ან ეკონომიკაში, ბანკში მუშაობის გამოცდილება და საბანკო ოპერაციების ყველა მნიშვნელოვანი ასპექტის ცოდნა. ასევე გამოყოფილია საქმისადმი დამოუკიდებელი მიდგომის უნარი.

3) შიდა აუდიტის პროგრამისა და მასშტაბის ადეკვატურობა

შიდა აუდიტის სამუშაოს მასშტაბი მოიცავს სამსახურის მიერ მისთვის დაკისრებული ვალდებულებების შესრულებისას ბანკის შიდა კონტროლის სისტემის ადეკვატურობისა და ეფექტიანობის, აგრეთვე დირექტორატის მუშაობის ხარისხის შეფასებას. კერძოდ:

- უნდა შეფასდეს საფინანსო და საოპერაციო ინფორმაციის სანდოობა და მართებულობა, აგრეთვე ის პრაქტიკა და პროცედურები, რომლებიც გამოიყენება ასეთი ინფორმაციის გამოვლენისათვის, შეფასებისა და კლასიფიცირებისათვის;
- უნდა შეინაწავლონ სამეთვალყურეო საბჭოსა და დირექტორატის მიერ ჩამოყალიბებული ბანკის სამოქმედო სტრატეგიის, პოლიტიკისა და მართვის სისტემის შესაბამისობა მოქმედ ნორმატიულ აქტებსა და ეროვნული ბანკის მოთხოვნებთან და უნდა განსაზღვრონ, იცავს თუ არა ბანკი მათ;
- უნდა შეინაწავლონ აქტივების დასაცავად გამოყენებული კონტროლი და დადასტურონ ასეთი აქტივების არსებობა;

- უნდა შეაფასონ რესურსების გამოყენების ეფექტიანობა;
 - უნდა შეისწავლონ ბანკის ოპერაციები და პროგრამები, რათა განსაზღვრონ, შეესაბამება თუ არა შედეგები დასახულ მიზნებს, აგრეთვე სრულდება თუ არა ოპერაციები და პროგრამები დაგეგმილის შესაბამისად.
- გარდა ამისა, აუდიტორული სამუშაო მოიცავს აუდიტის სამუშაოს დაგეგმვას, ინფორმაციის შემოწმებასა და შეფასებას, სამუშაოს დასრულებასა და შედეგების შეტყობინებას. შესაბამისად, შიდა აუდიტორები:
- ყოველი აუდიტის წინ გეგმავენ მას;
 - აგროვებენ, აანალიზებენ, განმარტავენ და დოკუმენტის სახეს აძლევენ მოპოვებულ ინფორმაციას აუდიტორული შემოწმების შედეგების დასასაბუთებლად;
 - აწვდიან ინფორმაციას აუდიტის კომიტეტს ჩატარებული აუდიტორული შემოწმების შედეგების შესახებ;
 - სამუშაოს დასრულების შემდეგ კონტროლს უწევენ ჩატარებული აუდიტის შედეგებისა და რეკომენდაციების საფუძველზე შესაბამისი მართლებითი ღონისძიებების დროულად შესრულებას.

4) რესურსებით უზრუნველყოფა

გამომდინარე იმ ფუნქციებიდან და პასუხისმგებლობიდან, რაც აკისრია კომერციული ბანკის შიდა აუდიტის სამსახურს, მის ხელმძღვანელსა და ნებისმიერ აუდიტორს, გადამწყვეტი მნიშვნელობა ენიჭება სამსახურის რესურსებით უზრუნველყოფას. სამსახური უზრუნველყოფილი უნდა იყოს შესაბამისი რაოდენობის, კვალიფიკაციის, ანაზღაურებისა და სამუშაო პირობების მქონე თანამშრომლებით. შესაბამისი შიდა აუდიტის სამსახურის სათანადოდ მართვისათვის სამსახურის უფროსი ვალდებულია:

- ჩამოაყალიბოს სამსახურის მიზანი, უფლებამოსილება და მოვალეობები;
- შეიმუშაოს გეგმები სამსახურის ვალდებულებების შესასრულებლად;
- სამსახურის თანამშრომლები უზრუნველყოს წერილობითი პოლიტიკითა და პროცედურებით;
- დაანესოს პროგრამა კადრების შერჩევისა და განვითარებისათვის;
- უზრუნველყოს შიდა და გარე აუდიტორების მუშაობის კოორდინაცია;
- შექმნას და დაიცვას სამსახურის მიერ ბანკის ოპერაციების ზუსტად და ობიექტურად შეფასების სისტემა.

თავისი ვალდებულებებისა და დაკისრებული ამოცანების შესასრულებლად კომერციული ბანკის შიდა აუდიტის სამსახური აღჭურვილია საკმაოდ დიდი უფლებამოსილებებით, კერძოდ, მას **უფლება** აქვს:

- განსაზღვროს შიდა აუდიტის ჩატარების ფორმები და მეთოდები;
- შემოწმებასთან დაკავშირებულ საკითხებზე მოითხოვოს და მიიღოს ბანკის ნებისმიერი იურიდიული, ბუღალტრული და სხვა შიდა დოკუმენტები, აგრეთვე ნებისმიერი საჭირო განმარტება ზეპირი თუ წერილობითი ფორმით;
- სრულად შეამონმოს ბანკის საფინანსო, სამეურნეო და ადმინისტრაციული საქმიანობა;
- შეამონმოს ბანკის ბუღალტრული აღრიცხვა-ანგარიშგების პრაქტიკა და პროცედურები, დაადგინოს მათი უტყუარობა, სისრულე და შესაბამისობა მოქმედ კანონმდებლობასა და დადგენილ ნორმატივებთან ნები-

სმიერი პირველადი დოკუმენტაციის საფუძველზე;

- საბანკო საქმიანობაში ინტერესთა კონფლიქტის აღმოფხვრის მიზნით შეისწავლოს ბანკის ადმინისტრატორებსა და მათთან დაკავშირებულ პირებს შორის განხორციელებული ყველა ოპერაცია;
- იქონიოს ურთიერთობა ეროვნულ ბანკთან, პარტნიორ ბანკებთან, კლიენტებთან და სხვა კრედიტორებთან, ასევე მესამე პირის სხვა მხარეებთან ანგარიშების ნაშთების ან საბანკო ოპერაციების შესწავლისა თუ დადასტურების მიზნით;
- პირდაპირი და კონფიდენციალური ურთიერთობა იქონიოს ბანკის აუდიტის კომიტეტთან, სამეთვალყურეო საბჭოსთან, დირექტორატთან, ბანკის სტრუქტურულ ერთეულებთან, აგრეთვე გარე აუდიტორებთან;
- შეხვდეს ბანკის შესაბამისი სამსახურების ნებისმიერ მუშაკსა და დირექტორატის წარმომადგენლებს.

რა თქმა უნდა, მნიშვნელოვანი უფლებამოსილებები განაპირობებს შიდა აუდიტის სამსახურის უზარმაზარ **პასუხისმგებლობასაც**, რაც იმით გამოიხატება, რომ იგი დგას ბანკის აქტივების სადარაჯოზე და ამ მიზნით:

- ახდენს ბანკის შიდა კონტროლის სისტემის ადეკვატურობისა და ეფექტიანობის დადგენას, ხოლო საჭიროების შემთხვევაში შეიმუშავებს რეკომენდაციებს ამ სისტემის გასაუმჯობესებლად და უწევს მას მონიტორინგს;
- განსაზღვრავს, შეესაბამება თუ არა ბანკის მმართველობის სისტემა, პოლიტიკა და სტრატეგია მოქმედ ნორმატიულ აქტებსა და ქვეყნის ცენტრალური ბანკის მოთხოვნებს;
- გარკვეული პერიოდულობით ამოწმებს ბანკის ოპერაციებს, პროგრამებსა და თითოეული სტრუქტურული ერთეულის საქმიანობას და განსაზღვრავს მათ შესაბამისობას ბანკის ბიზნესგეგმებთან, დასახულ მიზნებთან და ამოცანებთან;
- ამოწმებს, შეესაბამება თუ არა ბანკის თანამშრომლების მიერ თავიანთი მოვალეობების შესრულება ბანკის შიდა ინსტრუქციებს, პოლიტიკასა და პროცედურებს, აგრეთვე მოქმედ კანონმდებლობასა და ცენტრალური ბანკის მოთხოვნებს;
- აფასებს ბანკის მიერ საკუთარი რესურსების გამოყენების ეფექტიანობას;
- აფასებს მიწოდებული ფინანსური ინფორმაციის სანდოობას, მართებულობასა და ასეთი ინფორმაციის ეფექტიანობას;
- გეგმავს თითოეულ შიდა აუდიტორულ შემოწმებას და შემოწმების შედეგებს წარუდგენს უმაღლეს მენეჯმენტს;
- ამოწმებს ბანკის დირექტორატის მიერ შიდა და გარე აუდიტის შედეგებისა და რეკომენდაციების შესაბამისი ღონისძიებების დროულად და ადეკვატურად განხორციელებას;
- ატარებს სპეციალურ აუდიტს ბანკის სამეთვალყურეო საბჭოს ან დირექტორატის მოთხოვნით, თუ ამის საჭიროება არგუმენტირებულია;
- საიდუმლოდ ინახავს შიდა აუდიტორული საქმიანობის განხორციელების დროს მიღებულ ინფორმაციას, არ გაახმაურებს კომერციული საიდუმლოების შემცველ ცნობებს, არ გამოიყენებს მათ თავისი ან მესამე პირის ინტერესებისათვის, განუხრელად იცავს საბანკო საიდუმლოებას;

- ამზადებს და წარადგენს პერიოდულ ანგარიშებს ჩატარებული ღონისძიებებისა და განუვლი მუშაობის შესახებ.

რა თქმა უნდა, თავისი შიდა აუდიტის სამსახური ჰყავს ქვეყნის ცენტრალურ ბანკსაც. საქართველოს ეროვნული ბანკის შიდა აუდიტის სამსახური შექმნილია კანონის შესაბამისად, რომლის უფროსს თანამდებობაზე ნიშნავს და თანამდებობიდან ათავისუფლებს ეროვნული ბანკის საბჭო სხდომის მონაწილე წევრების ხმათა უმრავლესობით. შიდა აუდიტის სამსახურის უფროსი ინიშნება 7 წლის ვადით.

უკანასკნელ ათწლეულებში, განსაკუთრებით – ბოლო პერიოდში, ერთი მხრივ, საბანკო საქმიანობის გართულება, ახალი საბანკო პროდუქტებისა და ტექნოლოგიების დანერგვა, ფინანსური გლობალიზაცია და მჭიდრო ბანკ-თაშორისი ურთიერთობების დამყარება, და, მეორე მხრივ, განვითარებული მსოფლიო ფინანსური კრიზისი, ბანკებისა და კლიენტების მდგომარეობის გაუარესება, დღის წესრიგში აყენებს კომერციული ბანკების საქმიანობის შიდა კონტროლის სისტემების გაძლიერების საკითხს. ამ მხრივ შიდა აუდიტი რჩება უმნიშვნელოვანეს მიმართულებად.

24.3. კომერციული ბანკის გარე აუდიტი

თუკი თანამედროვე ქართულ საბანკო სისტემაში კომერციული ბანკების საქმიანობის კონტროლის განხორციელების სისტემის სამკუთხედის ორ წევრს წარმოადგენს ეროვნული ბანკის საზედამხედველო ფუნქცია და შიდა კონტროლის სისტემა (მათ შორის, შიდა აუდიტი), მესამე წევროდ გვევლინება გარე აუდიტი.

საქართველოში საბანკო სისტემის რეფორმირების რთულ გზაზე პირველი ქმედითი ნაბიჯი გარე აუდიტის თანამედროვე კულტურის დამკვიდრების მიმართულებით გადაიდგა 1996 წელს ეროვნული ბანკის პრეზიდენტის წერილით „კომერციულ ბანკებში გარე აუდიტის ჩატარების შესახებ“. წერილით კომერციული ბანკების ხელმძღვანელებს ბანკის ობიექტური ფინანსური მდგომარეობის დადგენისა და ჯეროვანი მართვის უზრუნველსაყოფად ეცნობათ ყოველწლიური სრულმასშტაბიანი, საერთაშორისო ანგარიშგების პრინციპების შესაბამისად გარე აუდიტის ჩატარების აუცილებლობის შესახებ. აუცილებელ პირობად დასახელდა მოსაწვევი აუდიტორული ორგანიზაციისა და აუდიტორების კარგი რეპუტაცია და კომპეტენტურობა, ასევე ის, რომ ისინი არ უნდა ყოფილიყვნენ ბანკთან დაკავშირებული პირები. ამავე წერილით საერთაშორისო აუდიტორული ორგანიზაციის მოწვევისას რეკომენდაცია გაენიან უდიდეს („დიდი ექვსეული“) საერთაშორისო აუდიტორულ კომპანიას (Arthur Andersen, Deloitte & Touche, Ernst & Young, Coopers&Lybrand, KPMG და Price-Waterhouse). დღეს რეკომენდაცია ვრცელდება „დიდ ოთხეულზე“ (Deloitte & Touche, Ernst & Young, KPMG და PricewaterhouseCoopers).

აღნიშნული წერილით დაშვებულ იქნა გამონაკლისი იმ ბანკებისათვის, რომელთა ფინანსური მდგომარეობა არ იძლეოდა საერთაშორისო აუდიტორული ორგანიზაციის მოწვევის საშუალებას. მათ უფლება მიეცათ, მიემართათ